

QARABAĞ ƏRAZISINDƏ OLAN ÇAY SULARININ MİKROBİOLOJİ TƏDQIQININ GƏLƏCƏK İSTİQAMƏTLƏRİ

Gülnarə Həsənova

AMEA-nın Mikrobiologiya İnstitutu

Azərbaycanın su ehtiyatlarının əsas hissəsi transsərhəd sular hesabına yaranır və bu da istehlakçıların istər kəmiyyət, istərsə də keyfiyyət baxımından su tələbatının təminatında ciddi problemlər yaradır. Çayların bir hissəsi ölkəmizə Ermənistan Respublikası ərazisindən daxil olur. Məlum olduğu kimi, bir sıra meliorativ və su təsərrüfat obyektləri, o cümlədən ümumi su tutumu 640 mln.m³ olan su anbarları işğal zonasında qalmışdı. Helsinki Konvensiyasına qoşulmuş dövlətlər transsərhəd sulara istənilən mənfi təsirin aradan qaldırılması və ya onun maksimum azaldılması üzrə öhdəlik götürsələr də, Azərbaycana daxil olan Kür, Araz, Oxçuçay və digər transsərhəd çaylar yüksək dərəcədə çirklənir. Oxçuçay yüksək dərəcədə çirklənməsinə görə, "ölü" çay adlanır, çay suyu qaramtıl, qonur-qırmızı lil axınından ibarət olur. Bu məhlulda daim alüminum, mis, sink, titan, bismut, manqan və bir çox digər elementlərin yüksək miqdarı müşahidə edilir.

İşğal və müharibə dövründə bu ərazilərdə yeraltı və yerüstü su axını daima risk elementi olaraq qalmışdır. Ermənistandan ölkəmizə daxil olan bütün transsərhəd və illərdir işğal altında saxladığı ərazilərdə yerləşən çayların təbii rejimi kəskin pozulmuşdur. Azərbaycan ərazisində yerləşən bəzi çay suları mikoloji baxımdan öyrənilsə də, işğaldan azad olunmuş çaylarda 30 ildən çoxdur ki, belə tədqiqatlar aparılmamışdır. İşğaldan azad edilmiş ərazilərdə aşağıdakı istiqamətlərdə tədqiqatların aparılması zəruridir:

1) işğaldan azad olunmuş ərazilərdə olan çayların mikrobiotasının say və növ tərkibinə, eləcə də mikroorqanizmlərin ekolo-trofiki əlqələrinin və ixtisaslaşmanın təzahür formalarına və strukturuna görə qiymətləndirilməsi;

2) suların bioloji təhlükəsizliyinin təmin edilməsi məqsədilə orada mikroorqanizmlərin fəaliyyətindən yarana biləcək risklərin qiymətləndirilməsi, mövcud metodların təkmilləşdirilməsi, yeni müasir metodların hazırlanması və tətbiq edilməsi, müxtəlif canlıların (bakteriya, göbələk, yosunlar və s.) həyat fəaliyyətinin suyun keyfiyyət və kəmiyyət göstəricilərinə təsiri, patologiya törədicilərinin növlərə görə dinamikasının müəyyənləşdirilməsi;

3) çirklənmiş suların təkrar dövriyyəyə qaytarılmasında mikrobiologiyanın nailiyyətlərindən və mikroorqanizmlərdən istifadənin fizoloji-biokimyəvi, biotexnoloji və ekoloji aspektlərinin elmi və praktiki əsaslarının hazırlanması.